

**UNIVERSITATEA NICOLAE TITULESCU BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT**

TEZĂ DE DOCTORAT

**Partea responsabilă civilmente în procesul penal
- Rezumat -**

**Conducător Științific:
Prof. univ. dr. ION NEAGU**

**Doctorand:
COSTICĂ DIȚĂ**

București, 2009

Cuprins:

Capitolul I Aspecte generale privind participarea persoanei responsabile civilmente în procesul penale	1
I.1. Liminarii	1
I.2. Axiomele demersului.....	2
I.3. Subiecte de drept care pot avea calitatea de „partea responsabilă civilmente”	20
Capitolul II. Fundamentul răspunderii persoanei responsabile civilmente în procesul penal.....	31
II. 1. Precizări generale.....	31
II.2. Aspecte generale prind noțiunea de „răspundere juridică”.....	34
II.3. Răspunderea civilă - formă principală a răspunderii juridice.....	39
II.4. Este răspunderea civilă pentru fapta altuia o modalitate distinctă și autonomă a răspunderii civile ?.....	42
II.5. Elemente de drept comparat în privința răspunderii pentru fapta altuia....	45
II.6. Argumente pentru recunoașterea de lege lata a principiului general a răspunderii civile pentru fapta altuia în temeiul art. 1000 alin. 1 C. civ.....	50
II.7. Ipotezele legale în care poate exista răspundere civilă pentru fapta altuia.....	53
II.8.Fundamentul răspunderii civile delictuale pentru fapta altuia.....	123
Capitolul III. Participarea persoanei vătămate în procesul penal	
III.1. Considerații generale.....	124
III.2. Participarea forțată a persoanei responsabile civilmente în procesul penal.....	127
III.3. Participarea voluntară a persoanei responsabilă civilmente.....	143
III.4. Termenele în care persoana responsabilă civilmente poate intra în procesul penal.....	152
III.5.Sanctiunile procedurale aplicabile în cazul depășirii termenului.....	153
Capitolul IV. Partea responsabilă civilmente în cursul urmăririi penale.....	156
IV.1. Aspecte de ordin general privind urmărirea penală.....	156
IV.2. Urmărirea penală, prima fază a procesului penal.....	157
IV.3.Participarea părții responsabile civilmente în faza de urmărire penală...	169
Capitolul V. Participarea părții responsabile civilmente în faza de judecată.....	180
V.1. Aspecte generale privind judecata în primă instanță	180
V.2. Obiectul judecării în primă instanță	181
V.3. Extinderea obiectului judecării în primă instanță	186

V.4. Efectul extinderii procesului penal asupra laturii sale civile	203
V.5. Poziția procesuală a părții responsabile civilmente în desfășurarea judecării în primă instanță	205
V.6. Partea responsabilă civilmente în raport cu soluția primei instanțe	215
Capitolul VI. Partea responsabilă civilmente în căile ordinare de atac.....	229
VI.1. Conceptul de căi de atac	229
VI.2. Participarea părții responsabilă civilmente în căile de atac ordinare	230
VI.3. Poziția procesuală a părții responsabilă civilmente în căile ordinare de atac.....	254
Capitolul VII. Partea responsabilă civilmente în căile de atac extraordinare.....	258
VII.1. Considerații generale privind căile de atac extraordinare	258
VII.2. Participarea părții responsabile civilmente în cadrul contestației în anulare.....	260
VII.3. Partea responsabilă civilmente în cadrul revizuirii	273
Capitolul VIII. Partea responsabilă civilmente în faza de executare a hotărârilor judecătorești penale	285
VIII.1. Considerații generale	285
VIII.2. Executarea despăgubirilor civile și a cheltuielilor judiciare convenite părților de către partea responsabilă civilmente.....	286
VIII.3. Punerea în executare a amenzilor judiciare și a cheltuielilor judiciare avansate de stat datorate de partea responsabilă civilmente.....	287
VIII.4. Partea responsabilă civilmente în cadrul procedurilor de rezolvare a incidentelor la executare	288

1. În societate, omul se află în permanentă interacțiune cu alți subiecți de drept, fie aceștia alte persoane fizice, asociații ale acestora – persoane juridice sau statul. Conceptul de „viață socială” circumscrie majoritatea relațiilor dintre subiecții de drept; acestea fiind puse sub regim normativ se califică conceptual ca „raporturi juridice”. Acest ambient face ca în viața individului și a comunităților să își facă simțită prezența „răspunderea” concept care exprimă, în termenii, cei mai generali cu putință, consecința comportamentelor noastre responsabile în relațiile normate de viață socială¹. Fie că adoptăm un comportament compatibil, fie unul contrar cadrului normat, fiind legalmente responsabili, adică nu ne încadrăm în acele cazuri expres stabilite de legea juridică, ca fiind de iresponsabilitate, se cheamă că suntem legalmente responsabili, adică ne

¹ Ghe. Mihai, *Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice*, vol. V, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 12.

asumăm „răspunderea” pentru comportamentele pe care le adoptăm față de participanții la viața socială. În prima ipoteză răspunderea asumată ne-am îndeplinit-o în sens pozitiv, pe când în secunda ni se impune tragerea la răspundere juridică, conform legii în vigoare.

Răspunderea juridică, este o componentă a răspunderii sociale, iar din perspectiva ramurii de drept la care ne raportăm, poate fi penală, civilă, administrativă, disciplinară, materială, etc., fiecare dintre aceste forme cunoscând o reglementare legală proprie.

Săvârșirea unei infracțiuni creează premisele de exercițiu, concomitent a două acțiuni în justiție; penală în vederea tragerii la răspundere penală a infractorului având ca subiect activ statul, prin procuror, iar cea civilă care aparține persoanei vătămate pentru antrenarea răspunderii civile a infractorului sau/și a persoanei responsabile civilmente.

Potrivit dispozițiilor art. 24 alin. 3 C. pr. pen. persoana chemată în procesul penal să răspundă, potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului, se numește **parte responsabilă civilmente**.

În teza de doctorat ne-am propus să abordăm instituția de drept procesual penal **parte responsabilă civilmente** dintr-o dublă perspectivă: teoretică și practică.

Ca mod de prezentare, teza de doctorat este structurată pe opt capitole corespunzătoare enunțurilor făcute, iar acestea sunt divizate pe secțiuni și paragrafe care au menirea să contureze cât mai precis problemele înmănușate în capitolul respectiv, atât în ansamblu cât și în unitatea și succesiunea lor amănunțită. Pentru o mai ușoară abordare și corelare a diferitelor aspecte, probleme și puncte de vedere am purces la expunerea și numerotarea succesivă, pe ansamblul lucrării.

2. În capitolul I „*Aspecte generale privind participarea persoanei responsabile civilmente în procesul penal*” am procedat la determinarea conceptului de „*proces penal*”, precum și a premiselor de la care vom accede în demersul nostru. Astfel, am stabilit drept „axiome ale demersului” pe de o parte, că *persoana responsabilă civilmente răspunde, potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului*, iar pe de altă parte, că *acțiunea civilă în procesul penal se poate exercita și/sau împotriva persoanei responsabile civilmente*.

A doua secțiune din acest prim capitol am rezervat-o determinării instrumentarului minim de concepte juridice pe care le vom utiliza, alcătuit din: „*părți*”, „*partea responsabilă civilmente*”, „*acțiune civilă*”, „*prejudiciu*”.

Conceptului de „*parte*”, noi considerăm că, trebuie să i se determine intensiunea pornindu-se de la dubla determinare pe care o generează, atât *în plan substanțial*, cât și *în plan procesual*; mai precis prin „*parte*” se desemnează, *în plan substanțial*, unul dintre subiecții raportului juridic civil inițiat prin determinarea unui prejudiciu persoanei vătămate prin faptul juridic penal, iar, *în plan procesual penal*, subiecții raportului juridic procesual secundar, care se pliază pe raportul juridic civil dedus instanței penale.

Am conchis că la nivel conceptual calitatea de „*partea*” ar trebui raportată doar la gradul de implicare a unui subiect de drept în raportul juridic procesual principal sau în raporturile juridice contigue acestuia.

De aceea susținem, *de lege ferenda*, că se impune reformularea dispozițiilor normative înscrise în art. 24 C. pre. pen. în sensul fixării caracterelor definitorii ale conceptului de „părți²” numai circumscris accepțiunii sale procesuale, renunțându-se la conotațiile de ordin substanțial.

Cu privire la conceptul de „parte responsabilă civilmente” fără a încerca o definiție, întrucât *omnis definitio periculosa est*, am purces numai la o constatare cu titlu de *concluzie preliminară* în sensul că avem de a face cu o noțiune cu conținut variabil asupra căreia se răsfrâng, în anumite condiții, efectele juridice, de natură civilă, generate prin comiterea unei fapt juridic, de către inculpat, circumscris, deopotrivă, atât de sfera ilicitului penal, cât și de cea a ilicitului civil – fiind infracțiune și delict civil, în același timp-.

În privința „acțiunii civile” am socotit că trebuie să-i acceptăm numai sensul de mijloc tehnico-juridic organizat de lege în vederea protecției drepturilor subiective civile ori a intereselor legitime încălcate sau nesocotite; acțiunea civilă are caracter abstract, general și unitar fiind pusă la dispoziția titularilor de drepturi sau interese legitime și exprimând aceleași forme procesuale de manifestare indiferent că este exercitată în procesul civil sau în procesul penal.

Un alt concept juridic utilizat este acela de „prejudiciu”, care considerăm că permite a fi definit ca fiind consecința negativă a faptei juridice ilicite, comisă de un subiect de drept, asupra drepturilor patrimoniale sau nepatrimoniale ale unui alt subiect de drept sau asupra intereselor legitime ale acestuia.

Cea de a treia secțiune a acestui capitol am afectat-o studiului „*subiectelor de drept care pot avea calitatea de „parte responsabilă civilmente”*”; am conchis că: *Parte responsabilă civilmente* în procesul penal poate fi atât o *persoană fizică*, cât și o *persoană juridică*; raportul juridic de drept civil substanțial dedus în fața instanței penale poate avea subiecți din ambele categorii de persoane.

Dacă în timpul procesului penal intervin fapte juridice, al căror efect constă în încetarea *capacității de folosință* și a *capacității de exercițiu* are loc la *moartea persoanei fizice*, respectiv la *desființarea persoanei juridice*, acesta va continua cu participarea succesorilor respectivelor persoane.

3. Capitolul II al tezei de doctorat am consacrat-o cercetării aspectelor de drept substanțial pe care instituția „parte responsabilă civilmente” le implică; mai precis am încercat să surprindem *fundamentul răspunderii persoanei responsabile civilmente în procesul penal*.

În prima secțiune a acestui capitol am determinat intensiunea categoriei juridice de „răspundere”, în general, și cel al „răspunderii persoanei responsabile civilmente”, în particular.

Am ajuns la concluzia că, *de lege lata*, în sistemul juridic românesc, în cadrul răspunderii civile, *răspundeea civilă pentru fapta altuia* are caracter autonom, iar

---

² A se vedea: S. Satta, *Diritto procesuale civile*, Padova, 1976, p. 72; s-a definit calitatea de „părți” în procesul penal, fiind subiecți ai raportului juridic procesual – în ambele sale componente penală, principală și civilă, subsidiară -; astfel că, după cum spunea un renumit doctrinar: „*traducerea procesuală a calității de titular al dreptului*” se exprimă prin noțiunea de „*calitate procesuală*”, adică „*actul de identitate al părții*”; A se vedea: J. Heron, *Droit judiciaire prive*, Moncchrestein, Paris, 1991, p. 53; I. Deleanu, *Părțile și Terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Editura Rosetti, București, 2002, p. 272.

reglementarea din art. 1000 alin. 1 C. civ., are calitatea de principiu general al acesteia, socotind că astfel, pe cale de interpretare, se obține o adaptare a dreptului la realitățile sociale actuale, prin punerea la dispoziția jurisprudenței a unor mecanisme potrivite emiterii unui răspuns adecvat nevoilor sociale, firește până la o eventuală intervenție a legiuitorului pe acest segment de drept pozitiv.

În continuare, în acest capitol, am dezbătut ipotezele în care poate exista răspundere pentru fapta altuia, cu specială referire la „persoana responsabilă civilmente” în procesul penal.

Categoria juridică „*răspunderea civilă pentru fapta altuia*” am considerat că circumscrie două subcategorii și anume:

a. *răspunderea civilă pentru fapta altuia „legală”*, atunci când *raportul juridic preexistent* își are izvorul într-o dispoziție legală expresă; se înscriu aici următoarele cazuri: cele prevăzute de art. 1000 alin. 2-4 C. civ., art. 1434 C. civ., art. 1624 C. civ., art. 423 C. civ.;

b. *răspunderea civilă pentru fapta altuia convențională*, atunci când raportul juridic preexistent își are sorgintea într-un contract; se încadrează aici următoarele cazuri: art. 28 și art. 30 din Legea nr. 22/1969, privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanții și răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor³, art. 32 lit. d C. fam., art. 54 din Legea nr. 136/1995, privind asigurările și reasigurările⁴.

Fiecare dintre ipotezele legale reținute am analizat-o în câte o subsecțiune distinctă cu observarea reperelor doctrinare și jurisprudențiale relevante.

Ultima secțiune a capitolului II este destinată determinării fundamentului răspunderii civile delictuale pentru fapta altuia; am considerat că teza garanției obiective este fundament al răspunderii civile pentru fapta altuia, întrucât considerăm că ea derivă și dintr-o activitate neculpabilă; angajarea răspunderii civile pentru fapta altuia apare ca fiind detașată de orice idee de culpă, atât din partea „*responsabilului civilmente*”, cât și din partea „*celui pentru fapta căruia se răspunde*”, important fiind raportul de cauzalitate dintre prejudiciul încercat de persoana vătămată și fapta acestuia din urmă.

Ideea de garanție obiectivă este compatibilă și cu poziția *părții responsabile civilmente* în procesul penal; angajarea răspunderii civile a acesteia este, în planul tehnicii juridice, o modalitate de garantare a dreptului victimei unei infracțiuni la repararea prejudiciului încercat pe această cale, asigurându-i-se, astfel, o posibilitate de dezdăunare promptă și adecvată, fie și numai dacă avem în vedere faptul că procesul penal se caracterizează la nivel principial prin operativitate⁵. Prin urmare, în toate cazurile identificate mai sus, ca având potențial asociativ cu instituția „*părții responsabile civilmente*”, fundamentul răspunderii civile pentru fapta altuia consună cu ideea de garanție obiectivă; persoanele vătămate civilmente prin infracțiune beneficiază astfel de o pârghie procesual penală suplimentară menită a realiza o situație juridică echivalentă urmării pe calea dreptului comun a recuperării prejudiciului încercat.

---

³ Publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 132 din 18.11.1969.

⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 303 din 30.12.1995.

⁵ A se vedea: I. Neagu, *op. cit.*, vol. I, p. 98.

4. Capitolul III „Participarea persoanei vătămate în procesul penal” urmărește prezentarea regimului juridic al implicării persoanei responsabile civilmente în procesul penal.

Observând cadrul normativ în vigoare am stabilit că „persoana chemată să răspundă în procesul penal, potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului se numește partea responsabilă civilmente – art. 24 alin. 3 C. pr. pen.-; potrivit dispozițiilor art. 16 alin. 1 C. pr. pen., introducerea în procesul penal a persoanei responsabile civilmente poate avea loc, la cerere sau din oficiu, fie în cursul urmăririi penale, fie în fața instanței de judecată; iar, în conformitate cu dispozițiile art. 16 alin. 2 C. pr. pen. persoana responsabilă civilmente poate interveni în procesul penal până la terminarea cercetării judecătorești, luând procedura din stadiul în care se află în momentul intervenției.

Modalitățile legale prin care se asigură participarea în procesul penal a persoanei responsabile civilmente sunt de natură diferită după cum inițiativa angajării procesuale aparține sau acestui subiect de drept; astfel, participarea persoanei responsabile civilmente în procesul penal poate fi calificată, după distincția menționată, în două categorii:

a. forțată, determinată de introducerea sa în procesul penal din dispoziția organelor judiciare⁶;

b. voluntară, exprimată în intervenția, în procesul penal, din proprie inițiativă⁷.

În situația în care inițiativa de angajare în procesuală a persoanei responsabile civilmente aparține unui alt participant în procesul penal sunt incidente dispozițiile art. 16 alin. 1 C. pr. pen. potrivit cu care introducerea în procesul penal a persoanei responsabile civilmente poate avea loc, la cerere sau din oficiu, fie în cursul urmăririi penale, fie în fața instanței de judecată.

Textul normativ menționat relevă câteva chestiuni asupra cărora ne vom concentra atenția în continuare și anume:

- *determinarea naturii juridice a operațiunii de „introducere în procesul penal a persoanei responsabile civilmente”;*

- *stabilirea cazurilor în care introducerea în procesul penal a persoanei responsabile civilmente se va face la cerere și când din oficiu;*

- *care sunt titularii dreptului de a cere introducerea în cauză a persoanei responsabile civilmente.*

---

⁶ „Potrivit art. 1000 C. civ., cel păgubit se poate îndrepta direct împotriva prepusului, fără a chema în judecată și pe comitent; posibilitatea introducerii în cauză a comitentului constituie doar o garanție pentru persoana vătămată...instanța nu poate introduce în proces, din oficiu, pe comitent, ca parte responsabilă civilmente, atâta vreme cât nu există nici una dintre situațiile prevăzute la art. 17 C. pr. pen.”, Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 2890/1981, în Culegere de decizii pe anul 1981, p. 323; decizia penală, nr. 2175/1981, în V. Papadopol, V. Dobrinioiu, M. Apetrei, *Codul de procedură penală. Adnotat*, Editura Albastră, București, 1996, p. 190; „Nu este nelegală procedura primei instanțe, care – fiind sesizată cu judecarea unei infracțiuni de tâlhărie prevăzută de art. 211 alin. 2 C. pen., săvârșită de un minor – nu a introdus în cauză, în calitate de parte responsabilă civilmente și pe mama acestuia, ci numai pe tatăl său...”, Tribunalul București, secția a - II – penală, decizia penală, nr. 588/1993, în V. Papadopol, V. Dobrinioiu, M. Apetrei, *op. cit.*, p. 197.

⁷ Nu există practică judiciară publicată pe această temă.

„Introducerea în cauză a persoanei responsabile civilmente” este un act juridic care intră în aria de competență a organelor judiciare menționate, diferențiat pe faze ale procesului penal.

Introducerea în cauză a persoanei responsabile civilmente are loc: la cerere sau din oficiu.

„La cerere”, ca modalitatea de introducere a persoanei responsabile civilmente în procesul penal, circumscrie atât elementul volitiv al persoanei vătămate, cum că exercită acțiunea civilă în procesul penal, alături de acțiunea penală, cât și precizările cu privire la: *cuantumul despăgubirilor solicitate, configurația prejudiciului încercat, cât și subiecții de drept împotriva cărora își îndreaptă acțiunea civilă* – adică inculpat sau persoană responsabilă civilmente⁸.

„Din oficiu” privind introducerea în cauză a persoanei responsabile civilmente se află în relație coordonată cu *exercitarea din oficiu a acțiunii civile*, în procesul penal, care se profilează drept procedură cu caracter special, derogatoriu, de la dreptul comun în materie, care-l constituie procedura prevăzută de art. 15 C. pr. pen.; dacă uzează de aceasta organele judiciare au obligați ca de la începutul fazei de judecată să fixeze în termeni preciși limitele în care urmează a se desfășura judecata pe latură civilă pentru ca subiecții pasivi ai acțiunii civile – *inculpatul și eventual partea responsabilă civilmente* – să-și poată organiza o apărare reală pe această linie.

Cererea de introducere în cauză a persoanei responsabile civilmente este o prerogativă procesuală exclusivă a părții civile; în condițiile în care legea de procedură penală normează doar pozitiv, adică numai ceea ce ar trebui să se facă pe parcursul procesului penal; o atare manifestare procedurală venită de la un alt participant la procesul penal s-ar situa în afara cadrului normativ prestabilit; ori, un demers procedural pentru a fi admisibil trebuie să realizeze cumulativ următoarele condiții:

- a. să fie îngăduit de lege din punct de vedere obiectiv;
- b. inițiatorul său să aibă, subiectiv, aptitudinea legală de a-l face;
- c. manifestarea concretă trebuie să răspundă funcțional scopului care îi este atribuit de lege.

O a doua modalitate de angajare procesuală a persoanei responsabile civilmente este cea a *intervenției voluntare*; potrivit art. 16 alin. 2 C. pr. pen. „*persoana responsabilă civilmente poate interveni în procesul penal până la terminarea cercetării judecătorești la prima instanță...*”.

Partea responsabilă civilmente intervine în procesul penal în favoarea inculpatului, întrucât ea are interes în obținerea unei hotărâri favorabile acestuia⁹, în

---

⁸ Credem că persoana vătămată poate opta între a-și valorifica pretențiile în contra inculpatului în temeiul art. 998-999 C. civ., în contra persoanei responsabile civilmente prin antrenarea răspunderii civile delictuale indirecte în condițiile art. 1000 C. civ. sau ar putea să-i urmărească civil pe ambii subiecți de drept.

⁹Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 170; Cu toate acestea în doctrină s-au exprimat și opinii cel puțin discutabile privind poziția „*părții responsabile civilmente*”, în cazul intervenției sale în procesul penal; astfel s-a susținut că „*Intervenția părții responsabile civilmente în procesul penal poate avea loc atunci când dorește să repare împreună cu inculpatul –pentru care este chemată să răspundă-, prejudiciul suferit de partea civilă sau când interesele sale justifică acest fapt. De exemplu, partea responsabilă civilmente este interesată să dovedească faptul că prejudiciul nu are legătură cu fapta inculpatului, despăgubirile solicitate de victimă nu au fost corect evaluate*”, a se vedea: C. Niculeanu, *Răspunderea comitentului la confluența dreptului civil, penal și administrativ*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1997, p. 141; avem rezerve față de

eventualitatea în care persoana vătămată ar intenționa să se îndrepte și împotriva sa, pe cale civilă separată, pentru recuperarea prejudiciului încercat prin infracțiune, dat fiind relațiile juridice dintre ea și inculpat pe linia răspunderii civile delictuale.

De *lege ferenda* considerăm că se impune introducerea unei dispoziții legale similară celei din Codul de procedură civilă – art. 54¹⁰ – în privința calității actelor de procedură ce pot fi efectuate de intervenientul în interesul uneia dintre părți și anume: ... *poate face orice act de procedură care nu este potrivit interesului inculpatului în favoare căruia intervine*"; prevederea legală actuală din art. 16 alin. 3 C. pr. pen. nu face nici o diferențiere pe această linie chiar dacă așa cum am arătat poziția juridică în procesul penal dobândită de partea responsabilă civilmente este diferită în raport cu modalitatea procedurală în care intră în procesul penal.

O secțiune (4) din acest capitol am destinat-o problematicii „*termenele în care persoana responsabilă civilmente poate intra în procesul penal*”.

Participarea în procesul penal a persoanei responsabile civilmente nu scapă incidenței elementelor temporale, fiind subordonată, în ambele sale modalități – *forțată*¹¹ sau *voluntară*¹² -, respectării unor termene legal predeterminate în art. 16 alin. 1 și 2 C. pr. pen.

Intrarea persoanei responsabile civilmente în procesul penal este limitată temporal prin dispozițiile art. 16 alin. 1 și 2 C. pr. pen. astfel: în cazul intervenției forțate – art. 16 alin. 1 C. pr. pen.- momentul procedural maximal este marcat de „*citirea actului de sesizare*”, iar în cazul intervenției voluntare – art. 16 alin. 2 C. pr. pen. – „*terminarea cercetării judecătorești*” constituie punctul final de intrare în procesul penal.

Din economia contextului normativ în materie – art. 16 alin. 1 și 2 C. pr. pen. – rezultă că *intervenția persoanei responsabile civilmente în procesul penal – forțată sau voluntară*, după caz - are loc până la momente procesuale diferite și anume:

- a. „*până la citirea actului de sesizare*”, în cazul *intervenției forțate*¹³;
- b. „*până la terminarea cercetării judecătorești în prima instanță*”, în cazul *intervenției voluntare*.

---

justețe acestei aserțiuni, fie și numai pentru că nu pricepem de ce dacă tot partea responsabilă civilmente „... dorește repara împreună cu inculpatul prejudiciul suferit de partea civilă...” ne întrebăm de ce mai intervine în proces și nu le repară benevol?

¹⁰ „... poate face orice act de procedură care nu este potrivit interesului părții în folosul căreia intervine”

¹¹ *Intervenția forțată a persoanei responsabile civilmente are loc din dispoziția organelor judiciare*; a se vedea pentru detalii: I. Neagu, *op. cit.*, p. 178-179; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 154; Ghe. Mateuț, *Unele probleme în legătură cu procedura constituirii de parte civilă în procesul penal*, în *dreptul*, nr. 9/1996, p. 76-77; V. Păvăleanu, *op. cit.*, p. 153-154.

¹² *Intervenția voluntară a persoanei responsabile civilmente are loc la cererea părții civile*; a se vedea pentru detalii: I. Neagu, *op. cit.*, p. 178-179; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 154; V. Păvăleanu, *op. cit.*, p. 153-154; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 2175/1981, în G. Antoniu, N. Volonciu, I. Neagu, V. Stoica, D. Popescu, V. Papadopol, *Practică judiciară penală*, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 93; decizia penală, nr. 1485/1977, în *Revista Română de Drept*, nr. 1/1978, p. 68; decizia penală, nr. 3128/1975, în *Revista Română de Drept*, nr. 1/1977, p. 67; decizia penală, nr. 360/1974, în *Revista Română de Drept*, nr. 7/1974, p. 63; Tribunalul Neamț, secția penală, decizia penală, nr. 429/1983, în *Revista Română de Drept*, nr. 2/1984, p. 111; Tribunalul Timiș, secția penală, decizia penală, nr. 984/1982, în *Revista Română de Drept*, nr. 7/1983, p. 65.

¹³ A se vedea: Curtea Supremă de Justiție, secția penală, decizia penală, nr. 12/1990, în *Dreptul*, nr. 9-12, p. 240; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1731/1976, în V. Papadopol, V. Dobrinou, M. Apetrei, *Codul de procedură penală. Adnotat*, Editura Albastră, București, 1996, p. 193; decizia penală, nr. 2716/1975, în *Revista Română de Drept*, nr. 9/1976, p. 67.

O problemă deosebită apare în cazul în care judecata în primă instanță are loc într-un cadru procesual lărgit prin recurgerea la procedurile prevăzute de art. 335 – 337 C. pr. pen.¹⁴; în situația când are loc extinderea procesului penal la alte persoane, ambientul procesual fiind lărgit cu privire la alți inculpați, apare posibilitatea ca părțile civile sau din oficiu să se poată cere sau dispune introducerea în cauză a altor persoane responsabile civilmente, decât cele care până la acel moment procesual au participat la judecată.

În atare condiții considerăm că ne aflăm în prezența unui termen suplimentar în care părțile civile pot recurge la procedura prevăzută de art. 16 alin. 1 C. pr. pen. și care se împlinește la primul termen de judecată, după extinderea procesului penal la alte persoane, cu procedură completă.

Termenele în această materie sunt *procedurale* pentru că asigură disciplina și sistematizarea desfășurării procesului penal, pe latura sa civilă; sunt *legale* întrucât sunt stabilite pe cale normativă; *peremptorii* pentru că în interiorul lor trebuie a fi îndeplinite anumite acte procesuale sau procedurale – intervenția în cauză a persoanei responsabile civilmente -¹⁵; *maxime*, deoarece se referă la momente procesuale cu determinare limitativă și *de regresivitate* întrucât se calculează în sens invers curgerii timpului.

Respectarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal, în general și a termenelor, în particular, este garantată prin instituirea *sanctiunilor procesual penale*¹⁶, care constau fie în pierderea unor drepturi procesuale, fie în lipsirea de valabilitate a actelor procesuale și procedurale ori a măsurilor procesuale dispuse sau efectuate în afara cadrului normativ procesual.

Când un drept procesual nu a fost exercitat în termenul imperativ (peremptoriu) prevăzut de lege are loc *decăderea* titularului din acest drept, ceea ce îl împiedică să-l mai exercite după expirarea respectivului termen; orice act procesual sau procedural efectuat în temeiul unui drept din care s-a produs decăderea este nul.

În doctrină¹⁷ se susține și se acceptă în practica judiciară¹⁸ că actele procesuale privind „*intervenția forțată*” – în baza art. 16 alin. 1 C. pr. pen - în cauză a *persoanei*

---

¹⁴ A se vedea pentru detalii: V. Rămureanu, *Instituția procesuală a extinderii procesului penal*, în *Revista Română de Drept*, nr. 1/1970, p. 26 și urm.; V. Păvăleanu, op. cit., vol. II, p. 244-245; Ghe. Mateuț, *Procedură penală. Partea generală*, vol. I, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1993, vol. II, p. 108-109; I. Neagu, op. cit., vol. II, p. 171-177; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1780/1981, în *Culegere de decizii pe anul 1975*, p. 503; decizia penală, nr. 2365/1975, în *Culegere de decizii pe anul 1075*, p. 503.

¹⁴ A se vedea: V. Dongoroz, ș.a., *Modificările aduse Codului penal și Codului de procedură penală prin actele normative din anii 1956-1960*, Editura Academiei, București, 1961, p. 553; G. Antoniu, *Îndrumările date de Plenul Tribunalului Suprem și noua legislație penală*, Editura Științifică, București, 1971, p. 323-325; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1741/1973, în *Revista Română de Drept*, nr. 11/1973, p. 169.

¹⁵ După acest criteriu termenele se împart în: *peremptorii și dilatorii*; *Termenele peremptorii sunt intervale de timp în interiorul cărora trebuie îndeplinite anumite acte procesuale sau procedurale; neîndeplinirea actului înainte de expirarea unui atare termen atrage sancțiunea decăderii din exercițiul dreptului care îl justifică*; a se vedea: I. Neagu, op. cit., p. 462; *criteriul de distincție într-o altă opinie este pentru categoriile termene peremptorii, dilatorii și orânduitorii este „natura lor”*, a se vedea în acest sens, Gr. Theodoru, op. cit., p.491-492.

¹⁶ A se vedea pentru detalii: Gr. Theodoru, op. cit., p. 495-496; N. Giurgiu, *Cauzele de nulitate în procesul penal*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1974, p. 78-79; I. Neagu, op. cit., p. 466-467.

¹⁷ A se vedea pentru detalii: Gr. Theodoru, op. cit., p. 169; I. Neagu, op. cit., p. 177; N. Volonciu, op. cit., p. 399.

¹⁸ Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 360/1976, în *Revista Română de Drept*, nr. 9/1976, p. 67; decizia penală, nr. 1825/1979, în *Revista Română de Drept*, nr. 4/1980, p. 65; Curtea Supremă de Justiție, secția penală,

responsabile civilmente pot fi efectuate și după împlinirea termenului procedural maxim menționat considerându-se că dacă aceasta nu se opune și dreptul său de apărare este respectat prin îndeplinirea tuturor cerințelor înscrise în art. 16 alin. 2 și 3 C. pr. pen.

Avem rezerve față de justetea acestei soluții dacă avem în vedere că în procesul penal numai acțiunea civilă, ca instituție de drept procesual civil, a fost circumscrisă procedural cu trăsăturile sale esențiale, fără însă ca pe această cale să se opereze și o „*temperare*” la nivelul consecințelor nerespectării termenelor procedurale prevăzute de art. 16 alin. 1 și 2 C. pr. pen.

Mai mult, pe linia opiniei la care nu aderăm, ar însemna să se accepte și ideea că termenele în discuție nu ar fi de natură *imperativă*, ci doar de *recomandare* ceea ce credem că nu poate fi acceptat, fie și dacă avem în vedere numai scopul pentru care au fost edictate și anume: exercițiul drepturilor procesuale ale unor participanți în procesul penal care cad inevitabil sub incidența dispozițiilor art. 185 alin. 1 C. pr. pen.

Se poate de altfel observa și o diferență de atitudine în privința regimului juridic acceptat pentru termenul prevăzut de art. 16 alin. 3 C. pr. pen., care fiind practic extins la maximul etapei de judecată în primă instanță și pentru a nu genera confuzii cu celelalte etape procesuale care pot cuprinde „cercetare judecătorească”, nu mai primește în doctrină și practica judiciară o interpretare la fel de laxă pusă sub semnul disponibilității. S-ar putea justifica o atare poziție pe temeiul evidentei incompatibilității a etapei dezbaterilor judiciare cu posibilitatea de a se formula noi cereri de către participanții în procesul penal; s-a considerat că acesta ar fi momentul limită până la care intervenind în procesul penal persoana responsabilă civilmente ar putea să-și realizeze drepturile pe care le are¹⁹.

În concluzie considerăm că acțiunea civilă în procesul penal își păstrează caracteristicile esențiale: *facultativă, patrimonială, la cerere, divizibilă și disponibilă*, însă *intervenția în procesul penal a persoanei responsabile civilmente - forțată sau voluntară*, după caz – se înfățișează ca și componentă a *dreptului la acțiune al părții civile*, în prima situație, respectiv ca *drept procedural sui-generis*, în cea de a doua situație; ambele având regimul juridic pus sub semnul termenelor prevăzute de Codul de procedură penală și sancțiunilor instituite normativ în caz de nerespectare a acestora.

4. Capitolul IV „*Partea responsabilă civilmente în cursul urmăririi penale*” debutează cu o secțiune privind aspectele generale care caracterizează urmărirea penală, ca fază a procesului penal, precum și etapele pe care aceasta le circumscrie.

Urmărirea penală este o activitate necesară atingerii scopului procesului penal prevăzut de art. 1 C. pr. pen. sub dubla sa determinare: tragerea la răspundere penală a celor care au comis infracțiuni, respectiv ocrotirea celor nevinovați împotriva unor constrângeri nejustificate; obiectul său este circumscris legal, prin dispozițiile art. 200 C.

---

decizia penală, nr. 370/1990 (nepublicată); Tribunalul București, secția a II a penală, decizia penală, nr. 2458/1984, Revista Română de Drept, nr. 2/1986, p. 80; se acceptă și introducerea în cauză a persoanei responsabile civilmente după trimiterea cauzei spre judecare, înainte de reluarea cercetării judecătorești; în Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 272/1982, în *Culegere de decizii pe anul 1982*, p. 312; în practica judiciară s-a statuat și cum că „*Cererile sau introducerile din oficiu ulterioare – citirii actului de sesizare s.n. C. D. – sunt tardive, în asemenea situații operând o decădere, așa încât pretențiile părții civile față de persoana responsabilă civilmente nu vor mai putea fi valorificate în procesul penal, ci eventual pe calea unei acțiuni civile separate*” .

¹⁹ I. Neagu, *op. cit.*, p. 178; N. Volonciu, *op. cit.*, p. 191; Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 75.

pr. pen., la strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea faptuitorilor și la stabilirea răspunderii acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată.

Principiile sub semnul cărora se desfășoară urmărirea penală unii autori²⁰ susțin că sunt numai trei: *nepublicitatea activității judiciare*²¹, *lipsa de contradictorialitate și forma preponderent scrisă*; alții²² mai adaugă *lipsa de colegialitate a organului de urmărire penală și subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală*; într-o altă opinie se susține că și urmărirea penală este supusă principiilor publicității, oralității și contradictorialității prevăzute pentru faza de judecată²³.

Într-un alt punct de vedere²⁴, la care subscriem și noi fără rezerve, se reține că trăsăturile urmăririi penale sunt: *nepublicitatea activității judiciare, caracterul necontradictoriu expres al procesului penal în această fază și forma preponderent scrisă a urmăririi penale*; celelalte două trăsături evidențiate în plus de doctrină nu sunt specifice numai urmăririi penale, putând fi întâlnite și în alte faze ale procesului penal; mai mult credem că ele sunt reguli de organizare judiciară și nu de procedură penală.

În vederea începerii urmăririi penale organul judiciar competent poate efectua o serie de activități specifice strângerii datelor privitoare la săvârșirea unei infracțiuni; se impune atare demersuri atunci când organul de urmărire penală deține informații cu caracter trunchiat, neverificate sau nesigure care nu-i permit începerea urmăririi penale. Aceste activități judiciare prealabile începerii urmăririi penale sunt denumite de legea de procedură penală *acte premergătoare*²⁵.

Actele premergătoare ca având *natură juridică sui-generis* caracterizată prin trăsături proprii, în parte asemănătoare cu actele de urmărire penală, în altă parte diferite de acestea.

În cursul actelor premergătoare, acte specifice de urmărire penală ori acte care nu sunt necesare începerii urmăririi penale – în practică nu de puține ori am observat că se confundă cele două activități – actele premergătoare și urmărirea penală²⁶; având în

---

²⁰ Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 49-52; A. Murzynowski, *La phase preparatoire du proces penal dans les pays socialistes*, în *Revue internationale de droit penal*, nr. 1-2/1985, p. 237.

²¹ *Lipsa de publicitate a urmăririi penale se manifestă pe cel puțin trei direcții: interdicția pentru organele judiciare implicate de a deconspira mersul, rezultatul, implicațiile și concluziile investigațiilor întreprinse; nepermiterea pentru părțile din cauză a accesului la conținutul probelor sau a susținerilor și argumentelor reciproce; lipsa de publicitate prin neparticiparea la actele de urmărire penală a oricărei persoane străine de cauză și posibilitatea organului judiciar de nu lucra „la vedere” respectiv cu „ușile deschise”;* a se vedea pentru detalii: J. P. Masson, *Le secret de l’instruction*, în *Revue de droit penal et criminologie*, 1981, p. 393; P. Quarre, *La publicite en procedure penale*, *Journal des Tribunaux*, 1973, p. 545; B. Dejemeppe, *Us et coutumes en matiere penal*, în *Revue de droit penal et criminologie*, 1988, p. 24-26.

²² N. Volonciu, *op. cit.*, p. 12-16; A. Țuculeanu, *op. cit.*, p. 74.

²³ A se vedea pentru detalii: S. Kahane, în V. Dongoroz, ș.a., *op. cit.*, p. 24.

²⁴ A se vedea: I. Neagu, *op. cit.*, p. 32.

²⁵ În *Codul de procedură penală anterior a fost cunoscută instituția actelor premergătoare sub denumirea de „acte prealabile”; după intrarea actualului Cod de procedură penală în vigoare actele premergătoare se puteau efectua numai în vederea sesizării din oficiu a organelor de urmărire penală; prin modificările intervenite prin Legea nr. 7/1973, la art. 224 c. pr. pen. actele premergătoare se pot efectua și în vederea verificării existenței condiției negative prevăzută de art. 228 alin. 1 c. pr. pen. pentru începerea urmăririi penale.*

²⁶ A se vedea: Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 72; D. Ciuncan, *Actele premergătoare și garanțiile procesuale*, în *Dreptul*, nr. 7/1996, p. 90; în sens contrar, a se vedea: E. Ionășeanu, *op. cit.*, p. 194.

vedere necesitatea de a verifica exactitatea unei anumite sesizări, actele premergătoare trebuie să se limiteze la persoanele și faptele arătate în actul de sesizare.

Urmărirea penală se desfășoară în mai multe etape expres reglementate de legea de procedură penală și anume: *începerea urmăririi penale; efectuare actelor de urmărire penală; punerea în mișcare a acțiunii penale; soluțiile date de procuror la finalizarea urmăririi penale*; rânduirea acestor etape s-a făcut după criteriul cronologic, deși rigurozitatea în această privință este mai redusă decât în modul de reglementare a fazei de judecată; criteriul cronologic rămâne în mică măsură aplicabil în cazul celor mai multe acte procesuale efectuate în faza de urmărire penală, în perimetrul probațiunii sau al măsurilor procesuale.

Persoana responsabilă civilmente intră în procesul penal, fie prin *introducerea în cauză*, fie prin *intervenție voluntară, oricând în cursul urmăririi penale*, iar în faza de judecată diferențiat astfel: *introducerea în cauză poate avea loc până la citirea actului de sesizare, iar intervenția voluntară poate avea loc până la terminarea cercetării judecătorești.*

Intrată în proces, *persoana responsabilă civilmente* devine „parte”, așa cum am precizat deja, calitate în care beneficiază de drepturi, respectiv îi incumbă și obligații procesuale, corelative; astfel, organele de urmărire penală au față de ea obligația, potrivit art. 202 alin. 3 C. pr. pen. de a-i aduce la cunoștință drepturile procesuale proprii. *De lege ferenda*, apreciem că se impune a fi reformulat acest text normativ în sensul că obligația de informare a organelor judiciare să vizeze aducerea la cunoștința *părții responsabile civilmente*, în cazul nostru, atât drepturile, cât și obligațiile procesuale pe care le are.

Față de partea responsabilă civilmente organele de urmărire penală efectuează o serie de activități procesuale; unele sunt destinate garantării drepturilor acesteia, altele vizează asigurarea reparării prejudiciului cauzat persoanei vătămate prin fapta ilicit penală urmărită; avem în vedere aici *chemarea și ascultarea părții responsabile civilmente*, în procedura de administrare a dovezilor, cât și *luarea măsurilor asigurătorii* care îi pot viza patrimoniul.

Mai mult organele de urmărire penală au obligația, potrivit art. 76 alin. 1 C. pr. pen., „*de a chema, spre ascultare, ...persoana civilmente responsabilă*”, ocazie cu care considerăm că i se vor aduce la cunoștință drepturile și obligațiile procesuale pe care le are; despre executarea acestei obligații considerăm că trebuie să se facă mențiune în declarația scrisă prevăzută de art. 77 C. pr. pen. combinat cu art. 73 C. pr. pen.

Declarația scrisă a părții responsabile civilmente se poate obține, potrivit art. 77 C. pr. pen., prin *ascultare*, care se va face potrivit prevederilor legale care disciplinează ascultarea inculpatului, acestea se vor aplica corespunzător.

Se poate observa, din economia celor două texte normative art. 76 alin. 1 C. pr. pen. și art. 77 C. pr. pen., inconsecvența legiuitorului în folosirea termenilor; dacă în prima dispoziție legală se referă la „*persoana civilmente responsabilă*”, care va fi chemată „*...spre ascultare...*”, în cea de a doua stabilește că „*modul de ascultare*” și a „*...părții responsabile civilmente...*”; ori, potrivit art. 3 alin. 1 din Legea nr. 24/2000, *privind normele de tehnică legislativă, „în limbaj normativ, aceleași noțiuni se exprimă*

prin aceiași termeni”²⁷. Mai mult considerăm că *persoana civilmente responsabilă* nu poate fi chemată în procesul penal, câtă vreme nu s-a promovat împotriva sa o acțiune civilă, în condițiile art. 15 sau 17 C. pr. pen., decât, eventual, în calitate de *martor*, dar nicidecum spre a fi ascultată ca parte responsabilă civilmente; în procesul penal un subiect de drept nu poate fi în același timp și sub același raport, atât *persoana civilmente responsabilă*, cât și *parte responsabilă civilmente*, fără a contraveni principiului *necontradicției* din logica formală²⁸. De lege ferenda, propunem ca în cele două articole 76 alin. 1 C. pr. pen. și 77 C. pr. pen. să se folosească termenul „*parte responsabilă civilmente*”, întrucât numai după dobândirea acestei calități *persoana civilmente responsabilă*, devine participant în procesul penal și în raport cu ea se activează obligația organului de urmărire penală prevăzută de art. 76 alin. 1 C. pr. pen. raportat la art. 202 C. pr. pen.

În această fază a procesului penal exercițiul acțiunii civile, secundară, de cele mai multe ori este doar virtual, întrucât acțiunea penală, principală, nici nu a fost pusă în mișcare, de aceea considerăm că sunt inoportune reglementările legale referitoare la exercitarea acțiunii civile împotriva învinutului; chiar dacă a fost pusă în mișcare acțiunea penală, organele de urmărire penală nu au competență funcțională, de a soluționa, pe fond, acțiunea civilă, activitatea judiciară acestora, pe latură civilă, fiind una „*pur documentară*”.

Măsurile asigurătorii constituie mijloace procesuale de restrângere a dreptului de proprietate, exprimate în indisponibilizarea bunurilor mobile și imobile care aparțin învinutului sau inculpatului ori părții responsabile civilmente în vederea garantării acoperirii despăgubirilor civile și a executării pedepsei amenzii.

Aceste instituții își justifică prezența în cadrul măsurilor procesuale, deoarece, până la soluționarea definitivă a cauzelor penale și rămânerea definitivă a hotărârii prin care a fost admisă acțiunea civilă, reparatorie sau prin care s-a pronunțat pedeapsa amenzii, *inculpatul* sau *partea responsabilă civilmente* ar putea să înstrăineze bunurile pe care le au și să devină insolvăbili²⁹.

Față de *partea responsabilă civilmente*, în cursul urmăririi penale, se pot lua următoarele *măsuri asigurătorii*: *sechestrul asigurător* și *poprirea asiguratorie*.

*Sechestrul asigurător*³⁰ se poate aplica asupra *bunurilor mobile sau imobile ale părții responsabile civilmente*, realizându-se o indisponibilizare a acestora, fie în mâinile celui față de care sa luat măsura, fie în mâinile unui custode.

Inscripția ipotecară constituie notarea în cartea funciară a *măsurii asigurătorii* luată asupra bunului imobil proprietatea *părții responsabile civilmente*; implică îndeplinirea unor formalități de publicitate care se vor realiza prin biroul de carte funciară

---

²⁷ A se vedea: I. Vida, *Legistică formală*, Editura Lumina Lex, București, 2006.

²⁸ A se vedea: P. Botezatu, *Introducere în logică*, Editura Graphix, Iași, 1994, p. 40-50.

²⁹ I. Neagu, *op. cit.*, p. 443-444; a se vedea și: G. Tănăsescu, *Mijloacele procedurale de reparare și asigurare a reparării prejudiciului în cauzele penale*, teză de doctorat, Universitatea București, coordonator prof. univ. dr. Ion Neagu, 2004.

³⁰ A se vedea pentru detalii: V. Dongoroz, ș.a., *op. cit.*, vol. I, p. 336 și urm.; N. Volonciu, *op. cit.*, p. 442 și urm.; I. Doltu, D. Toma, *Sechestrul penal, inscripția ipotecară și poprirea. Contestarea acestor măsuri asigurătorii*, în *Dreptul*, nr. 1/2005, p. 223-224; I. Ivănescu, N. Conea, *Luarea măsurii asigurătorii a sechestrului penal*, în *Dreptul*, nr. 5/1995, p.

în cărei rază teritorială se află imobilul și obținerea de către organul judiciar a unei dovezi în acest sens³¹.

Poprirea asiguratorie se exprimă în indisponibilizarea sumelor de bani datorate de terți părții responsabile civilmente, în limita prejudiciului reclamat de partea civilă.

Persoanele ale căror bunuri au fost indisponibilizate prin luare de măsuri asiguratorii – învinuitul, inculpatul, *partea responsabilă civilmente*, precum și orice persoană interesată – pot face plângere în contra luării sau a modului de aducere la îndeplinire a acestora³².

Plângerea *părții responsabile civilmente* se va adresa, potrivit art. 168 alin. 1 C. pr. pen. prim –procurorului parchetului din care face parte procurorul care a dispus luarea măsurii, până la sesizarea instanței de judecată; acesta o va soluționa potrivit art. 278 C. pr. pen.

Contiguă acestei idei este și aceea că *suspendarea urmăririi penale* produce efecte juridice mediate față de *partea responsabilă civilmente*, constând în angajarea sa într-un proces civil, prin deducerea acțiunii civile, inițial adresată organelor judiciare penale, instanței civile, precum și o posibilă revenire în procesul penal, după reluare urmăririi penale, fără o implicare activă din partea sa.

5. Capitolul V „*Participarea părții responsabile civilmente în faza de judecată*” debutează cu prezentarea unor aspecte generale privind judecata, ca fază a procesului penal, în care partea responsabilă civilmente poate fi implicată, voluntar sau forțat.

Faza de judecată este divizată, în raport cu activitățile procedurale și procesuale pe care le presupune, în două etape: *judecata în primă instanță* și *judecata în căile de atac*; prima este *indispensabilă* pentru realizarea scopului procesului penal și *obligatorie*, iar cea de-a doua este *eventuală și facultativă*³³.

Judecata în primă instanță apare ca fiind, *acea etapă a procesului penal din cadrul fazei de judecată, obligatorie și cu caracter general în care au deplină aplicare principiile și normele comune prin care este reglementată judecata; în această etapă trebuie să se soluționeze fondul cauzei, să se constate dacă învinuirea adusă inculpatului este întemeiată și, în caz afirmativ, să se aplice o pedeapsă sau alte măsuri prevăzute de legea penală*³⁴.

Art. 317 C. pr. pen. fixează obiectul judecății în primă instanță, prin circumscrierea a doi termeni „*fapta*” și „*persoana*” referiți de actul de sesizare – rechizitoriu sau plângerea prevăzută de art. 278¹ C. pr. pen. - și nu la „*infrațiunea*” presupus a fi fost săvârșită, întrucât acest din urmă termen este mai amplu și mai complex.

„*Actul sesizare*” va trebui să cuprindă, *sub sancțiunea nulității absolute*, datele cu privire la faptele și persoanele pentru care s-a efectuat urmărirea penală și cu care este

---

³¹ A se vedea pentru detalii privind notarea în cartea funciară, M. Nicolae, *Publicitatea imobiliară în noile cărți funciare*, Editura Mihaela, București, 2000, p. 350-354.

³² A se vedea pentru detalii: V. Stoica, *Măsurile asiguratorii în procesul penal. Căile de atac*, în Studii și cercetări juridice, nr. 3/1995, p. 215; I. Doltu, D. Toma, *op. cit.*, p. 226-228.

³³ În doctrină se distinge și între ciclul ordinar și ciclul extraordinar, corespunzător căilor de atac ordinare sau extraordinare; a se vedea pentru detalii: Gr. Theodoru, *Drept procesual penal*, vol II, Editura Cugetarea, Iași, 1998, p. 179.

³⁴ A se vedea pentru detalii: V. Dongoroz, ș.a., *op. cit.*, p. 158; V. Păvăleanu, *Drept procesual penal. Partea specială*, Editura Lumina Lex, București, p. 188-189.

investită instanța sau cu privire la care este formulată plângerea prealabilă adresată direct instanței de judecată. În aceste condiții sesizarea nu va fi valabilă dacă obiectul acesteia este depășit în sensul că se referă la fapte sau persoane pentru care nu s-a desfășurat urmărire penală³⁵; dacă nu s-a emis actul de sesizare fără a se pune în mișcare acțiunea penală pentru faptele sau persoanele la care se referă ori atunci când procurorul s-a limitat în a preciza numai textele de lege pe care se întemeiază „actul de sesizare” fără a indica în ce constau faptele care se imputau inculpaților³⁶.

Sesizarea primei instanțe de judecată, pe latură civilă, se poate face prin mai multe manifestări procedurale emanând de la subiecți procesuali diferiți, după cum urmează:

- a. *prin cererea de constituire ca parte civilă a persoanei vătămate;*
- b. *prin actul procesual al procurorului de exercitare din oficiu a acțiunii civile;*
- c. *prin propriul act procesual de promovare din oficiu a acțiunii civile.*

Am stabilit deja că obiectul judecății în primă instanță se circumscrie, pe latură penală, celor două elemente vizate de actul de sesizare „*fapta*” și „*persoana*”, iar pe latură civilă acțiunii civile exercitată împotriva *inculpatului* și/sau a *persoanei responsabile civilmente*.

Cu toate acestea practica a demonstrat-o că nu toate faptele penale și persoanele participante la comiterea lor sunt descoperite și deduse judecății „*în timp util*”; altfel spus, în cursul cercetării judecătorești pot apărea *elemente noi apte* să influențeze, în primul rând, *conținutul raportului juridic penal de conflict – principal* -, iar în al doilea rând, *conținutul raportului juridic civil adiacent – accesoriu* - și, implicit, *raportul juridic procesual penal*, care se „*mulează*” pe acestea.

Aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei, ca imperative sub care se derulează procesul penal justifică necesitatea întregirii cadrului procesual cu noile elemente revelate în cursul cercetării judecătorești. Pentru atingerea acestui obiectiv legiuitorul român a recurs la reglementarea unei proceduri alternative de *extindere a obiectului judecății* compatibilă cu principiul operativității procesului penal; modificarea cadrului procesual are loc direct în fața primei instanțe fără a mai fi necesară revenirea în faza de urmărire penală.

Din economia reglementării legale deducem că, în optica legiuitorului, au fost anticipate două modalități de realizare a „*extinderii obiectului judecății*” și anume:

- a. *extinderea acțiunii penale la alte acte materiale;*
- b. *extinderea procesului penal, care poate viza fie alte fapte, fie alte persoane.*

Extinderea obiectului judecății, indiferent de modalitatea în care are loc, presupune, cu necesitate, realizarea următoarelor condiții³⁷:

---

³⁵ N. Giurgiu, *Cauzele de nulitate în procesul penal*, Editura Științifică, București, 1974, 217.

³⁶ Înalta Curte de Casație și Justiție, secția a II a penală, decizia penală, nr. 2892/1942, în *Pandectele Române*, 1943, partea III, p. 166.

³⁷ V. Rămureanu, *Instituția procesuală a extinderii procesului penal*, în *Revista Română de Drept*, nr. 1/1970, p. 26 și urm.; V. Păvăleanu, *op. cit.*, vol. II, p. 244-245; Ghe. Mateuț, *op. cit.*, vol. II, p. 108-109; I. Neagu, *op. cit.*, vol. II, p. 171-177.

- cauza să se afle în curs de judecată la prima instanță; se justifică o atare condiție pe necesitatea ca părților să li se asigure posibilitatea de a parcurge cele trei grade de jurisdicție prevăzute de lege³⁸;

- *extinderea să fie posibilă*; este necesar să se administreze un minim de probe care să releve existența elementelor calificate de lege ca apte pentru a determina extinderea obiectului judecării: acte materiale noi care intră în conținutul aceleiași infracțiuni, fapte penale noi sau alte persoane participante la săvârșirea infracțiunii în afară de inculpat³⁹;

- *să existe o dispoziție din partea organului competent privind extinderea*; extinderea se inițiază, în general, de procuror ca titular al funcției acuzării și numai excepțional și subsidiar de către instanță⁴⁰;

- *să se ia măsuri de asigurare a dreptului la apărare în legătură cu noile acte materiale, noilor fapte și noilor persoane*⁴¹; actele materiale sau faptele penale noi trebuie puse în discuția părților; inculpatul va fi ascultat asupra lor ocazie cu care i se pune în vedere că are dreptul să solicite cauza mai la urma ședinței de judecată sau amânarea ei la un alt termen.

Sub aspect procedural extinderea acțiunii penale la alte acte materiale este atributul primei instanțe; dacă procurorul este titularul acțiunii penale, prima instanță este titularul extinderii acțiunii penale.

Extinderea acțiunii penale se poate dispune, de către prima instanță, fie din oficiu, fie la cererea procurorului sau a părților prin *încheiere*⁴².

Prima instanță după extindere acțiunii penale are următoarele posibilități:

a. *să rețină cauza și să o judece în întregul ei*; va pune în acest sens în discuția părților actele materiale vizate de extindere și va lua măsuri pentru a asigura inculpatului exercițiul dreptului la apărare⁴³;

b. *să schimbe încadrarea juridică sau să-și decline competența în favoarea altei instanțe*⁴⁴.

Descoperirea în cursul judecării a altor fapte penale săvârșite de către inculpat pune problema judecării și a acestora împreună cu fapta pentru care instanța fusese

---

³⁸ A se vedea: Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 109; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 269.

³⁹ Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1780/1981, în *Culegere de decizii pe anul 1975*, p. 503; decizia penală, nr. 2365/1975, în *Culegere de decizii pe anul 1975*, p. 503.

⁴⁰ A se vedea: V. Dongoroz, ș.a., *Modificările aduse Codului penal și Codului de procedură penală prin actele normative din anii 1956-1960*, Editura Academiei, București, 1961, p. 553; G. Antoniu, *Îndrumările date de Plenul Tribunalului Suprem și noua legislație penală*, Editura Științifică, București, 1971, p. 323-325; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1741/1973, în *Revista Română de Drept*, nr. 11/1973, p. 169.

⁴¹ Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 111; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 270; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1692/1972, în *Culegere de decizii pe anul 1972*, p. 453.

⁴² A se vedea: N. Bonchiș, *Extinderea procesului penal*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1999, p. 43 și urm.; Tr. Pop, *op. cit.*, p. 294-295; N. Volonciu, *op. cit.*, p. 72; V. Rămureanu, *Aspectele procedurale ale extinderii procesului penal*, în *Revista Română de Drept*, nr. 1/1972, p. 27 și urm.; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 185 și urm.; I. Neagu, *op. cit.*, p. 497 și urm.

⁴³ *Omisunea instanței pe acest aspect atrage nulitatea hotărârii sale*; a se vedea în acest sens: Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 2573/1975, în *Culegere de decizii pe anul 1975*, p. 501; Ghe. Mateuț, *op. cit.* p. 114.

⁴⁴ Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 2038/1976, în *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, p. 153.

sesizată inițial; extinderea obiectului judecării, în aceste cazuri, se face prin procedura extinderii procesului penal la faptele penale ulterior descoperite.

Extinderea obiectului judecării pentru noi fapte penale este denumită și extindere *in rem*, iar cea referitoare la alte persoane va fi o extindere *in personam*; cele două opțiuni procesuale sunt reglementate de art. 336-337 C. pr. pen.

În privința procedurii care trebuie urmată pentru a se dispune extinderea procesului penal la alte fapte trebuie să distingem între două situații⁴⁵:

a. *situația în care procurorul participă la judecată;*

b. *situația în care procurorul nu participă la judecată.*

Procurorul, în prima situație, este titularul exclusiv a dreptului de a cere extinderea procesului penal la alte fapte întrucât este subiectul procesual care exercită funcția de acuzare; în această calitate fiind obligat să declanșeze procesul penal pentru reinstaurarea ordinii de drept încălcată, ori de câte ori constată că s-a săvârșit o faptă penală.

În cazul în care procurorul recurge la procedura de extindere a procesului penal la alte fapte se disting două etape în derularea sa:

- *formularea cererii de extindere a procesului penal; instanța urmând a se pronunța asupra cererii; dacă cererea de extindere este respinsă procesul va continua în limitele inițiale ale obiectului său; dacă cererea procurorului este admisă se va dispune prin încheiere extinderea procesului penal la alte fapte;*

- *soluționarea acestei cereri prin admitere sau respingere de către prima instanță.*

Dacă se dispune admiterea cererii de extindere a procesului penal se intră în etapa a -II - a a procedurii, în discuție, în care procurorul poate avea următoarele poziții față de noile fapte cu privire la care s-a procedat la extinderea procesului penal și anume:

- *să declare că pune în mișcare acțiunea penală pentru aceste fapte împotriva inculpatului; declarație care constituie actul de sesizare a instanței (art. 336 alin. 1 lit. a C. pr. pen.);*

- *să declare expres că nu pune în mișcare acțiunea penală, situație în care prima instanță, prin încheiere, sesizează organul de urmărire penală competent pentru efectuarea de cercetări cu privire la fapta descoperită (art. 336 alin. 1 lit. b C. pr. pen.).*

Dacă procurorul declară că pune în mișcare acțiunea penală prima instanță va continua judecata cauzei în noua configurație a obiectului său extins, cu toate consecințele procedurale care decurg din acest demers – *asigurarea dreptului la apărare inculpatului, acordarea posibilității de pregătire a apărării, prin administrarea tuturor probelor necesare*⁴⁶.

---

⁴⁵Potrivit art. 315 C. pr. pen. procurorul este obligat să participe la ședințele de judecată ale judecătorilor, în cauzele în care instanța de judecată a fost sesizată prin rechizitoriu, în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii de 3 ani sau mai mare, ori în cauzele în care unul dintre inculpați se află în stare de detenție sau în vreuna din situațiile prevăzute în art. 171 alin. 2 C. pr. pen și în cazul în care se dispune înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea. La ședințele de judecată privind alte infracțiuni, procurorul participă când consideră necesar.

În ședințele de judecată ale celorlalte instanțe participarea procurorului este obligatorie în toate cazurile.

⁴⁶ Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 4004/1971, în Revista Română de Drept, nr. 11/1972, p. 169; decizia penală, nr. 224/1986, în Culegere de decizii pe anul 1986, p. 321; decizia penală, nr. 1741/1973, în Revista Română de Drept, nr. 11/1973, p. 169.

În cazul în care procurorul nu participă la judecată procesul penal se extinde *din oficiu* de către prima instanță prin *încheiere*, care constituie un act de autosesizare a instanței cu judecarea noilor fapte prevăzute de legea penală descoperite în cursul cercetării judecătorești⁴⁷. Dispoziția instanței de extindere a procesului penal constituie atât actul de punerea în mișcare a acțiunii penale, cât și act de trimitere în judecată, fiind o excepție de la regula că organul judiciar care exercită funcția de jurisdicție nu poate pune în mișcare acțiunea penală⁴⁸.

Extinzând procesul penal instanța are următoarele posibilități:

- *procedează la judecarea cauzei în continuare și pentru faptele pentru care a operat extinderea;*

- *sesizează organul de urmărire penală competent pentru efectuarea de cercetări cu privire la fapta descoperită.*

Instituția „*extinderii procesului penal la alte persoane*” este reglementată în cuprinsul art. 337 C. pr. pen. și are în vedere două ipoteze distincte:

a. *situația în care, în cursul judecării, se descoperă date cu privire la participarea și a unei alte persoane la săvârșirea faptei prevăzută de legea penală dedusă judecării;* în acest caz are loc o extindere a procesului penal *in personam*, întrucât fapta penală care constituie obiectul judecării rămâne aceeași în materialitatea ei, ceea ce se adaugă la starea de fapt fiind participația penală; suntem în condițiile cazului de indivizibilitate reglementat în art. 33 lit. a C. pr. pen.⁴⁹;

b. *situația în care, în cursul judecării, se descoperă date cu privire la săvârșirea unei fapte prevăzută de legea penală de către altă persoană - decât inculpatul -, dar în legătură cu fapta penală pentru care este judecat inculpatul;* în acest caz extinderea procesului penal este mixtă, atât *in rem*, cât și *in personam*, deoarece obiectul judecării suportă o dublă extensie vizând o altă persoană și o altă faptă, cu condiția ca între fapta penală nouă și cea imputată inculpatului să existe legătură de *conexitate* sau *corelativitate*. Pe acest aspect, în practica judiciară, s-a decis că pentru a dispune extinderea procesului penal cu privire la persoanele care au săvârșit fapte penale în legătură cu cea care formează obiectul judecării este suficient să existe doar „*date*” cu privire la acele persoane și „*fapte*”, care să o justifice, rezultate din actele de cercetare judecătorească dar și din lucrările de urmărire penală⁵⁰.

Procedura extinderii procesului penal la alte persoane este, în esență, similară cu cea de la extinderea procesului penal la alte fapte, cu unele distincții asupra cărora ne vom opri în continuare:

Titularul cererii de extindere în acest caz este în exclusivitate procurorul; fără cererea de extindere din partea procurorului instanța fiind obligată să soluționeze cauza în limitele actului de sesizare⁵¹. În practica judiciară plecându-se de la această premisă

---

⁴⁷ A se vedea pentru detalii: Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 275; I. Neagu, *op. cit.*, p. 175; Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 120-121.

⁴⁸ A se vedea pentru detalii: Gr. Theodoru, *Considerații asupra unor dispoziții care reglementează judecata penală în primă instanță*, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, 1986, p. 10-11.

⁴⁹ A se vedea pentru detalii: I. Neagu, *op. cit.*, p. 176-177; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 275-277; N. Volonciu, *op. cit.*, p. 209-211; Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 121-124.

⁵⁰ Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 26/1984, în *Revista Română de Drept*, nr. 4/1985, p. 69.

⁵¹ Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 73/1979, p. 63.

s-a decis, în mod corect, că nici partea civilă, nici inculpatul nu pot critica sentința de condamnare pentru motivul că, în lipsa cererii procurorului prima instanță n-a extins procesul penal cu privire la alte persoane despre care se presupune că ar fi participat la săvârșirea infracțiunii⁵².

Am prezentat, în termeni rezumativi, modalitățile în care procesul penal poate fi supus extinderii; practic pe această cale am constatat că se operează o modificare a limitelor obiectului judecării, anticipată normativ prin teza a - II – a art. 317 C. pr. pen. Linia urmată de noi, în dezbateră problematice, a fost similară celei pe care o întâlnim în literatura de specialitate, înscrisă pe cadrul legal fixat în partea specială a Codului de procedură penală.

Extinderea acțiunii penale la alte acte materiale presupune ca la adresa inculpatului să se reformuleze conținutul acușării prin includerea unor fapte care nu au relevanță penală proprie, ci apar ca fiind acte materiale componente ale aceleiași unități legale de infracțiune; dacă noile acte materiale circumscrise de acțiunea penală pendinte au fost generatoare de prejudicii atunci obiectul acțiunii civile, urmând o logică elementară, ar suporta și el o extensie. În ce ar consta ea?

Actele materiale noi pot să determine un prejudiciu localizat în patrimoniul persoanei vătămate, deja constituită ca parte civilă în procesul penal, sau al unui alt subiect de drept neimplicat procesual; acesta se poate îndrepta împotriva inculpatului și/sau a părții responsabile civilmente.

În cazul extinderii procesului penal la alte fapte raporturile juridice de ordin patrimonial pot fi avea aceiași subiecți de drept menționați, unii fiind deja angrenați în ambientul procesual, iar alții au o poziție procesuală latentă; prejudiciile cauzate prin faptele noi, cu relevanță penală, incluse în obiectul judecării, pot fi localizate, fie în patrimoniul părții civile, fie al unor terți. Repararea prejudiciilor poate fi urmărită, în condițiile art. 14 alin. 1 C. pr. pen., față de inculpat și/sau partea responsabilă civilmente, deja participanți în procesul penal.

Secțiunea 5 din acest capitol este destinată determinării „*poziția procesuală a părții responsabile civilmente în desfășurarea judecării în primă instanță*”.

Persoana responsabilă civilmente poate dobândi calitatea de „*parte*” în procesul penal în condițiile menționate, adică prin „*introducerea în cauză*”, la inițiativă părții civile potrivit art. 15 alin. 1 C. pr. pen., respectiv a procurorului sau a instanței de judecată în situațiile prevăzute de art. 17 C. pr. pen., dar și prin *intervenția voluntară*, conform art. 15 alin. 2 C. pr. pen.

După ce *persoana responsabilă civilmente* a dobândit calitatea de „*parte*” în procesul penal ea va putea adopta o poziție pur defensivă derivată din condiția sa de subiect pasiv în cadrul acțiunii civile exercitată alături acțiunii penale, în condițiile art. 14 C. pr. pen.; ea poate să-și orienteze demersurile procesuale, indiferent de modalitatea în care va fi intrat în procesul penal, spre respingerea acțiunii civile sau spre diminuarea cuantumului despăgubirilor acordate părții civile.

---

⁵² Tribunalul București, secția a-II-a penală, decizia penală, nr. 97/1985, în *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1985*, p. 114.

În doctrină⁵³ și în practica judiciară⁵⁴ s-a considerat că inculpatul este *subiectul pasiv principal* al acțiunii civile exercitată în procesul penal, deoarece, pe de o parte, celui care a săvârșit o faptă ilicită cauzatoare de prejudicii îi revine obligația de a suporta reparațiile civile, iar, pe de altă, *fără o acțiune penală exercitată împotriva unui inculpat nu se poate exercita în procesul penal o acțiune civilă împotriva părții responsabile civilmente*.

Avem serioase rezerve față de justetea aserțiunii de mai sus întrucât socotim că extrage concluzia - „*inculpatul este subiectul pasiv principal al acțiunii civile exercitată în procesul penal*”- din două premise *inapte să o susțină*.

În opinia noastră chestiunea trebuie analizată nuanțat și mai în profunzime, având ca bază de plecare următoarele coordonate și anume: *acțiunea civilă în procesul penal*, în mod regulat, *poate avea numai un subiect pasiv, inculpatul*; atunci când există, potrivit legii civile, și un alt subiect de drept, potențial răspunzător pentru prejudiciul încercat de persoana vătămată, opțiunile procedurale ale acesteia, pe latură civilă, se extind, ceea ce se reflectă și în privința subiecților pasivi ai acțiunii civile, care pot fi de această dată, atât *inculpatul*, cât și *persoana responsabilă civilmente*, deodată sau separat. Persoana vătămată are *drept de opțiune*, nu doar, în privința exercitării acțiunii civile, alături de acțiunea penală, ci și a determinării limitelor acesteia pe linia subiecților pasivi; astfel, prin declarația de constituire ca parte civilă, persoana vătămată va preciza, pe lângă obiectul acțiunii civile, pe care o inițiază și persoanele împotriva cărora o îndreaptă, după distincțiile prevăzute de art. 14 alin. 1 C. pr. pen., art. 15 alin. 1 C. pr. pen. și art. 24 C. pr. pen. În concret, partea civilă stabilește împotriva cui își îndreaptă acțiunea civilă, având următoarele posibilități: a. *inculpatul*; b. *persoana responsabilă civilmente*; c. *inculpatul și persoana responsabilă civilmente*; în primele două cazuri, *acțiunea civilă are un singur subiect pasiv*, iar în cel de al treilea caz, *acțiunea civilă are doi subiecți pasivi*.

Dacă acțiunea civilă, alăturată acțiunii penale, are doi subiecți pasivi - *inculpatul și partea responsabilă civilmente* -, între ei nu se poate face o diferențiere calitativă, în sensul calificării unuia ca *principal*, iar celălalt ca fiind *secundar*, fie și numai pentru faptul că, în cazul primirii favorabile a acțiunii civile, răspunderea lor civilă este atrasă, în raport cu partea civilă, solidar pentru întreg prejudiciul. Ori, dacă cele două subiecte pasive au la finele procesului penal „*aceiași soartă*”, consecvența logică obligă cel puțin la o apreciere calitativă, în cadrul acțiunii civile, identică. În acest sens pledează și un argument de text pe care îl extragem din art. 16 alin. 3 C. pr. pen., potrivit căruia „*partea responsabilă civilmente are, în ce privește acțiunea civilă, toate drepturile pe care legea le prevede pentru inculpat*”. Prin urmare, atribuirea calificativului de „*principal*” ori „*secundar*” subiecților pasivi ai acțiunii civile exercitate în procesul penal este, în opinia noastră, doar *parțial justificată* și numai dacă se face distincția, în privința *persoanei responsabile civilmente*, în raport cu modalitatea în care acesta este angajată procesual: prin „*intervenție voluntară*” sau prin „*introducere în cauză*”. Cu alte cuvinte, credem că *poziția procesuală a părții responsabilă civilmente* este, după cum vom arăta în

---

⁵³ J. Tănase, *op. cit.*, p. 168-174; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 166.

⁵⁴ Curtea de Apel București, secția penală, decizia penală, nr. 66/1996, în Revista de Drept Penal, nr. 3/1966, p. 122; Curtea Supremă de Justiție, secția penală, decizia penală, nr. 459/1993, în *Buletinul Jurisprudenței*, 1993, p. 194.

continuare, circumstanțiată în funcție de modalitatea în care intră în procesul penal – prin *introducere în cauză* sau prin *intervenție voluntară* -; fiecare dintre cele două situații juridice procedurale își pun amprenta în mod diferit asupra independenței sale procesuale. Cert este că în ambele cazuri *poziția procesuală a părții responsabile civilmente este aceea de subiect pasiv al acțiunii civile*⁵⁵, alăturată în procesul penal acțiunii represive; în această postură ea, principial, ar trebui să răspundă, din punct de vedere civil, de repararea prejudiciului cauzat părții civile prin infracțiune.

Astfel că în etapa de judecată în primă instanță părții responsabile civilmente i se rezervă o *poziție procesuală defensivă* orientată și circumscrisă funcțional de art. 15 alin. final C. pr. pen.; în concret, dispoziția normativă menționată stipulează că „*partea responsabilă civilmente are, în ce privește acțiunea civilă, toate drepturile pe care legea le prevede pentru inculpat*”. Să extragem de aici concluzia că: *În privința acțiunii penale părții responsabile civilmente nu –i sunt recunoscute drepturi procesuale ?*

De obținerea unui răspuns la întrebarea de mai sus și de fixarea, în linii generale, a drepturilor procesuale de care se bucură partea responsabilă civilmente în etapa de judecată în primă instanță ne vom ocupa în cele ce urmează.

*Drepturile procesuale ale părții responsabile civilmente sunt circumscrise de principiile fundamentale ale procesului penal – al legalității*⁵⁶, al *garantării dreptului la apărare*⁵⁷, al *egalității*⁵⁸, al *dreptului la un proces echitabil*⁵⁹ -.

Dreptul la un proces echitabil, în sistemul *Convenției*, poate fi privit în două sensuri și anume: într-un sens larg, s-ar putea spune că el cuprinde toate garanțiile pe care le instituie art. 6 parag. 1 - adică *dreptul de a fi judecat în mod echitabil*; art. 6 parag. 2 *dreptul persoanei acuzată penal de a fi prezumată nevinovată*; - *garanții generale* -; art. 6 parag. 3- care instituie *garanții speciale în materie penală* cum ar fi: *dreptul de a fi informat cu privire la natura acuzației; acordarea timpului și facilităților*

---

⁵⁵ D-I prof. univ. dr. I. Deleanu aprecia că „*ar fi preferabilă noțiunea de subiecte ale acțiunii civile, termenului de „părți”, întrucât acesta devine actual numai prin exercitarea acesteia*”; a se vedea pentru detalii: I. Deleanu, *Procedură civilă*, Editura Chemarea, Iași, 1993, p. 135, nota 137.

⁵⁶A se vedea pentru detalii: Gr. Theodoru, *Principiile fundamentale ale procesului penal român și perfecționarea reglementării lor*, în *Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza, Tomul XXX*, 1984, p.15; N. Volonciu, *Perfecționarea sistemului principiilor procesului penal român*, în *Studii și Cercetări Juridice*, nr. 3/1987, p. 210; I. Neagu, *Drept procesual penal. Tratat.*, Editura Global Lex, București, 2005, p. 71; Gr Theodoru, *Drept procesual penal, partea generala*, vol. I, Editura Cugetarea, Iași, 1996, p. 66; N: Volonciu, *Tratat de procedură penală*, Editura Paideia, București, 1996, 82-84.

⁵⁷ A se vedea pentru detalii: I. Neagu, *Tratat de drept procesual penal, partea generala*, Editura Global Lex, Bucuresti, 2008, p.94 -97; Gr Theodoru, *op. cit.* p. 81-84; N. Volonciu, *op.cit.*, p. 105-107; A. St. Tulbure, *op. cit.*, p. 120-124; pentru tratarea dreptului de apărare anterior anului 1989, a se vedea: I. Neagu, *Drept procesual penal*, Editura Academiei, București, 1988, 94 -100; V. Rămureanu, *Asistența juridică a învinutului sau inculpatului în faza urmăririi penale*, în *Revista Română de Drept*, nr. 7/1972, p. 23 și urm.; N. Volonciu, *Drept procesual penal*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 58-64; Gr. Theodoru, T. Plăeșu, *Drept procesual penal, partea generala*, Universitatea Al. I. Cuza, Facultatea de Drept, Iași, 1986, p. 56 -60.

⁵⁸ A se vedea pentru detalii: A se vedea pentru detalii: I. Neagu, *Drept procesual penal. Tratat*, Editura Global Lex, București, 2008, p. 98-100; Gr. Theodoru, *Drept procesual penal*, Editura Cugetare, Iași, 1996, p. 74-76; N. Volonciu, *Tratat de procedură penală, partea generală* Editura Paideia, București, 1996, 117-119 – autorul include acest principiu în secțiunea “*Alte principii ale procesului penal*”.

⁵⁹A se vedea pentru detalii: C. Bârsan, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentarii pe articole*, vol. I. *Drepturi și libertăți*, Editura All Beck, București, 2005, p.393-397; I. Neagu, *Drept procesual penal. Tratat*, Editura Global Lex, București, 2005, p. 103-106.

*necesare pregătirii apărării; dreptul de apărare; dreptul de a interoga martorii din proces; dreptul la asistență gratuită din partea unui interpret*⁶⁰.

În sens restrâns *dreptul la un proces echitabil*, după cum rezultă din economia art. 6 al *Convenției*, este configurat din garanțiile generale, înscrise în parag. 1, care îi conferă, de altfel, substanță atât în materie penală, cât și în materie civilă, suplimentate în materie penală cu garanțiile speciale înscrise în parag. 2 și 3⁶¹.

Pentru a se da curs principiului „*dreptul la un proces echitabil*”, deși legea de procedură penală pune sub semnul parității drepturile procesuale ale părții responsabile civilmente cu cele ale inculpatului, totuși considerăm că activitatea sa procesuală defensivă nu trebuie să fie „*încorsetată*” și acceptată doar în privința acțiunii civile, ci trebuie să poată „*radia*” și în planul laturii penale; de altfel în doctrină⁶² și în practica judiciară⁶³ se acceptă fără rezerve, o atare extensie și asupra laturii penale, firește numai *în măsura în care elementele vizate au reflexe funcționale ce-i sunt direct profitabile*. Cu alte cuvinte, dat fiind corespondența univocă dintre acțiunea penală și acțiunea civilă exercitate în procesul penal, care ar putea fi la un moment dat exprimată în relația exonerare de răspundere penală - respingere a acțiunii civile; posibilitatea de a acționa pe linia elementelor ce țin de latura penală a cauzei, cum ar fi constatarea inexistenței faptei sau a comiterii acesteia de către inculpat, sunt de natură să conducă la o soluție favorabilă *părții responsabile civilmente*. Prin urmare, *părții responsabile civilmente* nu i se poate refuza dreptul de a-și orienta activitatea procesuală și pe latură penală pur și simplu, în considerarea dispoziției normative prevăzută de art. 15 alin. final C. pr. pen., ci va trebui ca prima instanță penală să analizeze și să aprecieze conduita adoptată de aceasta din *perspectivă finalistă*, adică dacă scopul urmărit ar putea avea efecte asupra admisibilității și/sau limitelor acțiunii civile exercitate împotriva sa.

Pentru ca participarea părții responsabile civilmente, la judecata în primă instanță, să se desfășoare eficient în realizarea cerinței principiale menționată, legea de procedură penală instituie o serie de drepturi procesuale pe care le semnalăm pe cele mai relevante:

- *dreptul de informare*, adică să cunoască dosarul cauzei din primul moment al judecății și în tot cursul desfășurării ei (art.294 C. pr. pen.); *de lege ferenda*, în privința conținutului normativ, ce reglementează acest drept procesual considerăm că ar trebui reformat în sensul completării cu instituirea unei obligații în sarcina primei instanțe constând în informarea *părții responsabile civilmente* cu privire la conținutul constituirii de parte civilă, chiar comunicare odată cu citația a acestor precizări, fie că introducerea în cauză *părții responsabile civilmente* s-a solicitat până la citirea actului de sesizare – în

---

⁶⁰ A se vedea pentru detalii: C. Bârsan, *op. cit.*, p. 396-397.

⁶¹ A se vedea: J. L. Charier, *Code de la Convention européenne des droits de l'homme*, Litec, 2000, p. 84-137, citat de C. Bârsan, *op. cit.*, p. 397.

⁶² A se vedea: I. Neagu, *op. cit.*, p. 179-180; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 170-171; S. Kahane, *Drept procesual penal*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 86-87.

⁶³ Plenul Tribunalului Suprem, decizia de îndrumare, nr. 4/1977, în *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, p. 133; decizia penală, nr. 1197/1977, în *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, p. 301.

condițiile art. 332 alin. 1 C. pr. pen. -, fie că s-a solicitat, după extinderea procesului penal în condițiile art. 336-337 C. pr. pen.⁶⁴;

- *dreptul de a participa la judecata cauzei*, ceea ce presupune chemarea sa la judecată prin citare; în practica judiciară⁶⁵ s-a considerat că: „În cazurile în care acțiunea civilă se exercită din oficiu, instanța are obligația de a cita și partea responsabilă civilmente, în vederea introducerii ei în proces; omisiunea îndeplinirii acestei obligații este sancționată cu nulitatea hotărârii pronunțată...”. Avem rezerve față de justetea acestei soluții întrucât considerăm că, dacă acțiunea civilă este exercitată din oficiu – de către procuror sau instanța de judecată – organul judiciar care a inițiat-o trebuie să stabilească expres a cui tragere la răspundere civilă o solicită – inculpat și/sau persoana responsabilă civilmente – și în raport de această determinare să se procedeze la citare. Prin urmare, instanța are obligația de a cita persoana responsabilă civilmente numai dacă împotriva acesteia s-a exercitat acțiunea civilă, indiferent că acest lucru se face prin constituirea ca parte civilă a persoanei vătămate ori din oficiu, în condițiile art. 17 C. pr. pen. și nu în orice condiții, cum pare să se acrediteze prin soluția de practică judiciară pe care o criticăm, întrucât s-ar nesocoti limitele sesizării – practic instanța s-ar autosesiza în privința părții responsabile civilmente – act procesual sancționat cu nulitatea absolută, potrivit art. 197 alin. 2 C. pr. pen.

- *dreptul de apărare*, care implică mai multe componente și anume: *dreptul de a răspunde la cererile celorlalte părți și de a discuta, în contradictoriu, toate problemele ridicate în proces*⁶⁶; *dreptul de a administra probe*⁶⁷; *dreptul de a fi asistată de un avocat*⁶⁸; *dreptul de a recurge la un interpret*⁶⁹;

- *dreptul de a încheia acte de dispoziție* cu privire la obiectul acțiunii civile.

Exercitarea drepturilor procesuale menționate conturează poziția defensivă a părții responsabile civilmente în procesul penal, în general și mai cu seamă la judecata în primă instanță similară cu cea inculpatului, pe latură civilă; ea poate să-și concentreze activitatea procesuală pe latură civilă cu privire la temeiul răspunderii sale civile. În concret, partea responsabilă civilmente va putea să acționeze în spre dovedirea unei întinderi mai reduse a prejudiciului invocat de partea civilă sau mai mult a lipsei de legătură causală între acesta și fapta imputată inculpatului.

---

⁶⁴ „...instanța de judecată trebuie să le pună în vedere – părților responsabile civilmente introduse în cauză s.n. C.D. - : motivele introducerii, temeiul legal al răspunderii lor, precum și limitele acesteia, ca și cuantumul sumelor de bani la a căror plată pot fi obligate...”, a se vedea: Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1197/1977, în V. Papadopol, V. Dobrinou, M. Apetrei, *op. cit.*, p. 192.

⁶⁵ A se vedea: Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 2498/1976, în *Culegere de decizii pe anul 1976*, p. 427.

⁶⁶ A se vedea: Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 606-607; I. Neagu, *op. cit.*, p. 179; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 170-171.

⁶⁷ N. Volonciu, *op. cit.*, vol. I, p. 200; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 74/1983, în *Culegere de decizii pe anul 1983*, p. 255-256.

⁶⁸ A se vedea: Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 220-221; I. Neagu, *op. cit.*, p. 95-96.

⁶⁹ A se vedea: Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 89-90; I. Neagu, *op. cit.*, p. 102-103; Ghe. Mateuț, *op. cit.*, p. 252-254; s-a considerat legală desfășurarea procesului penal în limba maghiară, atâta timp cât judecătorii, procurorul și părțile din proces cunoșteau această limbă; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1713/1980, în *Culegere de decizii pe anul 1980*, p. 349; s-a considerat nelegal faptul că instanța nu a folosit un interpret care să traducă actele depuse de părți în limba germană; Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 653/1975, în *Culegere de decizii pe anul 1975*, p. 464.

Toate demersurile procesuale, posibil a fi efectuate de partea responsabilă civilmente, apar ca fiind convergente cu cele ale inculpatului, astfel încât poziția procesuală a celor doi subiecți de drept pare să coincidă.

Dar *partea responsabilă civilmente* poate să-și orienteze manifestările procesuale într-un sens independent, prin formularea de apărări proprii, care pot să se refere, fie la chestiuni de procedură care constituie *fine de neprimire* a acțiunii civile, fie la aspecte de fond cum ar fi îndeplinirea sau nu a condițiilor prevăzute de legea civilă cu privire la prejudiciul reclamat de partea civilă, ca fiind cauzat prin fapta inculpatului. În aceste condiții poziția procesuală a *părții responsabilă civilmente* este una complet autonomă față de cea de inculpat, ea își apară propriile interese legitime⁷⁰; din această poziție *partea responsabilă civilmente* poate să administreze probe în apărare în legătură cu producerea pagubei de către inculpat și atunci când acesta nu cere astfel de probe sau se opune administrării lor, poate să nu fie de acord cu o tranzacție încheiată de inculpat în legătură cu întinderea pagubei. Astfel, în practica judiciară s-a decis că partea responsabilă civilmente poate invoca tardivitatea introducerii sale în cauză dacă acest lucru s-a solicitat „... printr-o acțiune separată, cu ocazia rejudecării cauzei după casare⁷¹”.

În privința *obligațiilor procesuale* care-i incumbă părții responsabile civilmente, introdusă în procesul penal la solicitarea părții civile, ele nu se diferențiază calitativ sau cantitativ de cele ale celorlalte părți implicate procesual. Astfel că, partea responsabilă civilmente are obligația de a îndeplini actele procesuale, cu respectarea cerințelor legale de fond și de formă, în termenele procedurale fixate normativ.

Atât drepturile, cât și obligațiile procesuale ale părții responsabile civilmente vin să contureze, în cazul introducerii sale în cauză, poziția sa procesuală dedusă din condiția de subiect pasiv al acțiunii civile, alăturată acțiunii penale, chemat a răspunde civil pentru prejudiciul cauzat prin fapta ilicit penală pentru care inculpatul a fost trimis în judecată.

În practica judiciară⁷² s-a susținut că instanța în baza rolului activ „... trebuie să interogheze –părțile responsabile civilmente s.n. C. D. – cerându-le explicații cu privire la cele imputate iar dacă s-au administrat probe până în momentul introducerii lor în proces, să le aducă la cunoștință”; în condițiile în care o componentă a dreptului la un proces echitabil o constituie „*imparțialitatea judecătorului*” în fața căruia se derulează procedura credem că optica menționată trebuie să fie mai puțin categorică, astfel că audierea părții responsabile civilmente trebuie să se desfășoare în aceleași condiții cu a celorlalte părți; afișarea unei conduite atât de categorice creează, în opinia noastră, cel puțin un dubiu asupra imparțialității⁷³.

---

⁷⁰A se vedea: Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 170-171; I. Neagu, *op. cit.*, p. 179-180.

⁷¹A se vedea: Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1731/1976, în V. Papadopol, V. Dobrinou, M. Apetrei, *op. cit.*, p. 193; în același sens, a se vedea: Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 3128/1975; decizia penală, nr. 799/1974, în V. Papadopol, V. Dobrinou, M. Apetrei, *op. cit.*, p. 193.

⁷² Tribunalul Suprem, secția penală, decizia penală, nr. 1197/1977, în *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, p. 192.

⁷³ De aceea, este important de determinat nu doar dacă judecătorul chiar a dat dovadă de parțialitate, ci și dacă se putea crea un dubiu legitim cu privire la imparțialitatea sa; o atare cerință este dedusă din adagiul britanic *The justice must not only done; it must seem to be done*, potrivit căruia aparențele pot căpăta o importanță deosebită; a se vedea: Curtea Europeană a Drepturilor Omului, hotărârea, De Cubber, din 26 octombrie 1984, § 24; în același sens, a se vedea: Curtea

b. În cazul *intervenției voluntare în procesul penal a părții responsabile civilmente* drepturile și obligațiile procesuale care-i incumbă sunt următoarele :

Partea responsabilă civilmente poate, potrivit art. 15 alin. 2 C. pr. pen., deveni parte în procesul penal, din proprie inițiativă, pe calea intervenției; în concret, constituirea de parte civilă nu o vizează, astfel că, persoana responsabilă civilmente găsind de cuviință că interesele sale ar putea fi protejate mai eficient în fața se manifestă în sensul de a intra în proces, adică de a deveni subiect al raportului juridic procesual, care susține latura civilă a procesului penal, inițiat de partea civilă în contra inculpatului.

În acest sens legea de procedură penală cuprinde o reglementare la nivel instituțional, în art. 15 alin. 2 C. pr. pen., care-i permite persoanei responsabile civilmente accesul într-un proces penal în care participanții, nici cei oficiali, dar nici cei particulari, nu au socotit că îi este oportună prezența; angajarea procesuală voluntară, însă, nu-i îngăduie exercițiul necircumstanțiat a drepturilor procesuale similare celorlalte părți, întrucât independența sa în cadrul procesului penal este într-o oarecare măsură corelată, poziției procesuale a inculpatului. În concret, se poate constata că însăși interesul care o anină pe partea responsabilă civilmente, deși este unul propriu, totuși participarea la soluționarea cauzei trebuie să aibă ca scop evitarea unei acțiuni ulterioare împotriva sa, în calitatea de potențial debitor responsabil pentru prejudiciul cauzat prin fapta inculpatului; aportul său procesual nu poate fi decât de sprijinire a inculpatului.

Persoana responsabilă civilmente poate uza de această procedură pentru a interveni în procesul penal spre a acționa, pe latură civilă, în favoarea intereselor inculpatului, chiar dacă legea de procedură penală nu o precizează expres; pe această cale ea își conservă interese juridice în caz de o posibilă angajare a răspunderii sale civile pentru paguba cauzată prin fapta inculpatului persoanei vătămate prin infracțiune.

De lege ferenda considerăm că se impune introducerea unei dispoziții legale similară celei din Codul de procedură civilă⁷⁴ în privința calității actelor de procedură ce pot fi efectuate de intervenientul în interesul uneia dintre părți și anume: ... *poate face orice act de procedură care nu este potrivit interesului inculpatului în favoare căruia intervine*"; prevederea legală actuală din art. 16 alin. 3 C. pr. pen. nu face nici o diferențiere pe această linie chiar dacă așa cum am arătat poziția juridică în procesul penal dobândită de partea responsabilă civilmente este diferită în raport cu modalitatea procedurală în care intră în procesul penal.

Drepturile și obligații procesuale ale *părții responsabile civilmente* sunt puse, la nivel principial, sub semnul limitării procesuale, la neafectarea intereselor părții în interesul căreia s-a făcut intervenția, adică a inculpatului. Cu alte cuvinte, *partea responsabilă civilmente nu poate face acte procesuale care să aibă efect potrivit inculpatului. Cum se apreciază dacă un act procesual este sau nu potrivit?*

Europeană a Drepturilor Omului, hotărârea, Saraiva de Carvalho, din 22 aprilie 1994, § 33; hotărârea, Fey, din 24 februarie 1993, § 28; hotărârea, Sainte-Marie, din 16 decembrie 1992, § 34, toate publicate pe www.echr.coe.int; a se vedea și, J. Van Compernelle, *Evolution et assouplissement de la notion d'impartialité objective*, Revue Theorie Droit d'Hommes, 1994, p. 440.

⁷⁴ art. 54 C. pr. civ. „ ... *cel care intervine poate face orice act de procedură care nu este potrivit interesului părții în folosul căreia intervine.*”

Asupra criteriilor după care se apreciază caracterul potrivit al actului procesual în doctrina – din materie procesual civilă⁷⁵ – s-a exprimat opinia⁷⁶, pe care și noi o socotim justă, prin care s-a considerat că actele procesuale potrivnice trebuie să fie apreciate în mod obiectiv, pornind de la poziția procesuală a părții în favoarea căreia s-a făcut intervenția; în acest sens s-a apreciat că „*interesul la care face referire textul este acela de a respinge pretențiile adversarului și de a câștiga procesul*”; aceasta tocmai datorită faptului că interesul intervenientului este comun cu interesul părții în favoarea căreia s-a făcut intervenția; prin urmare, prin acte procesuale potrivnice ar trebui să se înțeleagă acele manifestări de voință producătoare de consecințe juridice, în cadrul procesului penal, apte să sprijine în mod obiectiv poziția părții adverse și care ar putea conduce chiar la pierderea procesului de către partea în favoarea căreia s-a făcut cererea de intervenție.

Transpuse în materie procesual penală cele ce preced deducem cu titlu de axiomă că *persoana responsabilă civilmente* intervine în procesul penal numai în interesul inculpatului; de aici se poate conchide că activitatea sa procesuală trebuie să se focalizeze pe consolidarea și sprijinirea poziției procesuale a inculpatului. Prin urmare, *partea responsabilă civilmente*, aflată într-o atare situație, va trebui să-și rezume activitatea procesuală doar la poziția unui simplu apărător al inculpatului. Este totuși o concluzie prea ușor de extras, simplistă și care, parcă, vine într-o contradicție, evidentă, cu conținutul și utilitatea instituției procesuale în discuție; *să încercăm totuși o explicație a aserțiunii noastre!*

Este drept că activitatea procesuală a intervenientului în interes alăturat – cum este cazul părții responsabile civilmente în contextul de față – este supusă, principial, unei limitări determinată de poziția procesuală a părții în interesul căreia s-a făcut intervenția în proces – *inculpatul* -; dar, în aceeași măsură este necesar să se țină seama de faptul că instituția „*intervenției voluntare*” a fost reglementată, cu prioritate în scopul protejării intereselor proprii ale persoanei responsabile civilmente, interese care se pot realiza, în cadrul procesual penal deja stabilit prin actul de sesizare, pe o cale indirectă, mijlocită, prin sprijinirea poziției procesuale a inculpatului. Pentru a concilia cele două repere, după care trebuie să se orienteze activitatea procesuală a *părții responsabile civilmente*, trebuie ca actele sale procesuale să se înscrie pe o linie mediană care direcționată spre protejarea indirectă a propriilor interese, numai că în economia procesului penal ele trebuie să vizeze, în mod obiectiv, sprijinirea poziției procesuale a inculpatului.

---

⁷⁵ Deși instituția „*intervenției părții responsabile civilmente*” are caracter *sui-generis*, aparținând dreptului procesual penal, considerăm că ea prezintă elemente de asemănare sau chiar de similitudine cu „*intervenția accesorie*” din dreptul procesual civil, iar unele referințele doctrinare, cu privire la aceasta din urmă, își găsesc deplină aplicabilitate și utilitate în caracterizarea sa; de aceea în demersul nostru vom face trimitere la lucrări de specialitate din materia dreptului procesual civil, firește în măsura în care doctrina procesual penală, relevantă, nu ne oferă explicații convingătoare; a se vedea cu titlu general: I. Leș, *op. cit.*, p. 147-150; I. Stoenescu, S. Zilberstein, *op. cit.*, p. 456-460; Gr. Porumb, *op. cit.*, p. 259-263; D. Radu, *Aspecte ale prorogării de competență în cazul acțiunilor care trebuie judecate împreună*, în *Revista Română de Drept*, nr. 2/1974, p. 39-45.

⁷⁶ A se vedea pentru detalii: M. Ghenciu, *Efectele juridice ale intervenției terțelor persoane în procesul civil...*, în *Studii și Cercetări Juridice*, nr. 2/1968, p. 260-261; V. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Editura Național, București, 1997, p. 329; I. Leș, *op. cit.*, p. 148-149.

În atare condiții *poziția procesuală a părții responsabile civilmente* își pierde *autonomia funcțională* pe care i-o conferă intrarea în procesul penal, în condițiile reglementate de art. 15 alin. 1 C. pr. pen.; activitatea sa procesuală fiind pusă sub semnul principiului limitării numai la actele procesuale care nu sunt potrivnice interesului inculpatului, în favoarea căruia poate face intervenția.

6. Capitolul VI „*Partea responsabilă civilmente în căile ordinare de atac*”

Reglementarea actuală circumscrie două *căi de atac ordinare – apelul și recursul*; *apelul* este o cale ordinară de atac care promovează o examinare a cauzei în fond de către o instanță superioară – instanța de apel⁷⁷; *Recursul* este o cale de atac ordinară prin care se exercită un control judiciar în special asupra chestiunilor de drept care nu au fost soluționate corect de către instanța de apel sau de către prima instanță, în cauzele în care nu se poate exercita calea de atac a apelului⁷⁸.

În secțiunea 2 procedăm la prezentarea aspectelor esențiale pe care le implică participarea părții responsabile civilmente în aceste două etape ale fazei de judecată a procesului penal – apelul și recursul -.

Partea responsabilă civilmente face parte din categoria *titularilor* dreptului de apel sau recurs; poate exercita în aceste căi de atac în contra oricărei hotărâri judecătorești penale, atât în ceea ce privește latura penală, cât și pe latura civilă a procesului penal, potrivit art. 362 lit. d C. pr. pen., respectiv art. 385² C. pr. pen., aspect care o plasează în cea de a doua subcategorie, cea *titularii principali*.

În secțiunea 3 cercetarea se axează pe determinarea *poziției procesuale a părții responsabile civilmente în căile ordinare de atac*; *partea responsabilă civilmente* este titulara dreptului de apel sau recurs, postură din care poate, în cazul exercitării cailor de atac ordinare să dobândească *poziția procesuală de apelant sau de recurent*, după caz; aceste poziții procesuale o plasează într-o postură activă, de apelant sau de recurent, în derularea procesului în căile de atac.

7. Capitolul VII „*Partea responsabilă civilmente în căile de atac extraordinare*”

Secțiunea 1 este destinată considerațiilor generale privind natura juridică a căilor de atac extraordinare.

În sistemul procesual actual sunt prevăzute mai multe căi de atac extraordinare⁷⁹ și anume: *contestația în anulare*, *revizuirea* și *recursul în interesul legii*.

Contestația în anulare are caracterul unei căi de atac *de anulare*, căci se mărginește a anula hotărârea penală definitivă atacată, pe considerente procedurale, dar și caracter de cale de atac *de retractare*, instanța competentă să o judece revenind asupra propriei hotărâri.

Revizuirea este instituită, ca regulă, pentru înlăturarea erorilor de fapt săvârșite de instanțele de judecată ca urmare a necunoașterii, în momentul soluționării cauzei, a unor

---

⁷⁷ V. Păvăleanu, *op. cit.*, p. 278; Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 720; pentru o perspectivă istorică asupra căii de atac a apelului, a se vedea: *Codicele de procedură criminală din 2 decembrie 1984, care a reprezentat o copie fidelă a Codului de instrucțiune penală franceză din anul 1808 a reglementat apelul în art.195 și urm., iar Codul de procedură penală Carol al II-lea din 19.03.1936 l-a prevăzut în art. 455-470*; V. Papadopol, C. Turianu, *Apelul penal*, Casa de presă și editură Șansa SRL, București, 1994, p.25-27; Tr. Pop, *Curs de drept procesual penal*, Tipografia Națională, Cluj, 1946, p.391-392; I. Ionescu-Dolj, *Curs de procedură penală română*, București, 1973, p.443.

⁷⁸ Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 720.

⁷⁹ A se vedea pentru detalii în privința evoluției legislative în materie: Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 452-455.

împrejurări esențiale, în raport de care hotărârea definitivă nu mai corespunde adevărului; de asemenea, atunci când se descoperă că s-au săvârșit infracțiuni care au influențat soluționarea cauzei.

Secțiunile 2 și 3 sunt rezervate studiului participării părții responsabile civilmente în cadrul „contestației în anulare”, respectiv a „revizuirii”.

8. Capitolul VIII „*Partea responsabilă civilmente în faza de executare a hotărârilor judecătorești penale*”

Acest ultim capitol este consacrat cercetării și determinării regimului juridic al instanței „*părții responsabile civilmente*” în ultima faza a procesului penal și anume „faza de executare”.

În prima secțiune destinată aspectelor generale, pe care le implică participarea părții responsabile civilmente în această fază a procesului penal, stabilim că *partea responsabilă civilmente*, fiind subiect pasiv al acțiunii civile exercitată în procesul penal, va fi implicată activ și în faza de executare numai cu privire la *aspectele civile statuate în hotărârea definitivă a instanței penale – despăgubirile civile și cheltuielile judiciare la care a fost obligată față de partea civilă -*, precum și referitor la *executarea cheltuielilor judiciare avansate de stat*, cu purtarea procesului penal.

Cele două componente ale hotărârii penale definitivă⁸⁰ referitoare la *partea responsabilă civilmente* au regimuri juridice diferențiate, în privința punerii în executare; astfel că executarea despăgubirilor civile din hotărârea penală se va face potrivit legii civile, iar punerea în executare a cheltuielilor judiciare avansate de stat se realizează, după regulile normative din legea de procedură penală.

Secțiunile 2 și 3 le reținem studiului principalelor aspecte pe care *executarea despăgubirilor civile și a cheltuielilor judiciare convenite părților de către partea responsabilă civilmente și punerea în executare a amenzilor judiciare și a cheltuielilor judiciare avansate de stat datorate de partea responsabilă civilmente*⁸¹ le comportă insistând asupra acelor care în doctrină și în practica judiciară au generat controverse ori soluții diferențiate.

Încheiem capitolul VIII cu secțiunea 4 „*Partea responsabilă civilmente în cadrul procedurilor de rezolvare a incidentelor la executare*” urmărind îndeosebi surprinderea potențialei evoluții a acestui subiect procesual în cadrul procedurilor pe care contestația la executare le necesită.

drd. **Costică Diță**

;

---

⁸⁰ Cu privire la determinarea datei când o hotărâre penală rămâne definitivă, a se vedea: art. 416,416¹ și 417 C. pr. pen.

⁸¹ A se vedea: Gr. Theodoru, *op. cit.*, p. 899; N. Volonciu, *op. cit.*, vol. II, p. 403-404;

